

”וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ” (פסוק כו)

בראשית רש”י א, כו

נעשה אדם - **ענוותנותו** של הקב”ה למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו...

3. עיין בפסוק כו ובדברי רש”י, וענה:

- א. אל מי פונה ה' מדוע הוא משתמש בלשון רבים?
- ב. לפי הסברו של רש”י, למי דומה האדם? ומה המקור לכך בפסוק?
- ג. ”וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם” - מדוע ה' מתייעץ עם גורמים נוספים בעניין בריאת האדם?
- ד. איזו מידה טובה אנו לומדים מהניסוח בלשון רבים?

○ המשך דברי רש”י

נעשה אדם - אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות (יש פתחון פה לכופרים לומר דברי כפירה), לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ **ומדת ענוה** שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ואם (היה) כתוב 'אעשה אדם' לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו. ותשובת המינים כתב בצדו "ויברא אלוהים את האדם", ולא כתב "ויבראו".

4. עיין בדברי רש”י, וענה:

- א. מה הבעיה הרעיונית בביטוי "נעשה אדם"? מה הטענה שיכולים הכופרים לטעון בעקבות ביטוי זה?
- ב. כיצד ניתן לדחות את טענתם?
- ג. מדוע התורה מתנסחת באופן כזה שיוצרת טענה לכופרים?

מה לומדים מתיאור בריאת האדם בפרק ב?

בראשית פרק ב, ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.

אונקלוס

וַבְּרָא ה' אֱלֹהִים יֵת אָדָם, עֶפְרָר מִן אֲרָעָא, וַיִּפַּח בְּאַפּוֹהִי, נְשֵׁמַתָּא דְחַיִּי; וַהֲוֵת בְּאָדָם, לְרוּחַ מִמְלָלָא.

רש”י

לנפש חיה - אף בהמה וחיה נקראו "נפש חיה", אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתווסף בו דעה ודבור. ויפח באפיו נשמת חיים - עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים.

5. בפרק א ראינו כמה דברים ייחודיים בבריאתו של האדם, פרק ב' משלים נקודות נוספות.

- א. עיין בפרק ב פסוק ז ובדברי רש”י ואונקלוס, וציין שני דברים ייחודיים נוספים המאפיינים את האדם.
- ב. בפרק א' הדגש הוא על בריאת האדם מן העליונים - "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ" (א', כז), לעומת זאת בפרק ב' יש התייחסות לבריאת האדם גם מן התחתונים וגם מן העליונים - "וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים" (ב, ז). מה ניתן להסיק מכך בנוגע למעמדו הייחודי של האדם בבריאה?

האדם קשור לאדמה ויש לו יכולת לקרוא שמות

מפסוק ז' אנו למדים גם על הקשר של האדם לאדמה וזה גם מסביר את שמו, שנאמר: "וַיִּצְרֶה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָיִם מִן הָאֲדָמָה". בהמשך הפרק אנו למדים שהדיבור של האדם מאפשר לו גם את היכולת לקרוא שמות (לחיות ולאיש), שנאמר: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְלל חַיַּת הַשָּׂדֶה... וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עָצָם מְעַצְמִי וּבִשְׂרָר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָהּ זֹאת" (ב; כ-כג).

☒ מדוע לא נאמר על בריאת האדם "וירא אלוקים כי טוב"?

☒ דעת מקרא, בראשית

בבריאת האדם 'בצלם', כלומר במתן דעת ותבונה לו, נעשה האדם ליצור יחידאי, בעל בחירה... בחירה זו מעמידה את האדם בניסיון בלתי פוסק... ואולי משום כך לא כתב באדם - לאחר מעשה בריאתו - במפורש 'כי-טוב'.

תפקידו של האדם

תפקידו של האדם בעולם לפי פרק א הוא לפרות ולרבות ולשלוט על הטבע. שנאמר: "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁתֶּהּ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּת הָרֶמֶשׂת עַל הָאָרֶץ" (א, כח). האדם הוא נזר הבריאה. לעומת זאת פרק ב מתגלה תפקיד שונה לאדם. נענין בהרחבה בתפקידו של האדם בגן עדן כפי שעולה מפרק ב:

בראשית ב, טו

וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ.

אב"ע בראשית ב, טו

לעבדה - להשקות הגן.
ולשמרה - מכל החיות שלא יכנסו שם ויטנפוהו.

6. לפי האב"ע, מה תפקידו של האדם בגן עדן? כיצד האב"ע מפרש את הביטוי "לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ"?

○ פרקי דרבי אליעזר פרק א

ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן? או שמא תאמרי שמלאכה בגן עדן להשקות את הגן? והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן שני "ונהר יוצא מעדן" וכו'!!
ומה הלשון הזה "לעבדה ולשמרה"? לא אמר "לעבדה ולשמרה" אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שנאמר "לשמור את דרך עץ החיים", ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה".

7. השווה בין ההסבר של האב"ע להסבר של המדרש בפרקי דרבי אליעזר, וענה:

- במה דומה ההצעה הראשונה שמעלה המדרש כפירוש לביטוי "לעבדה ולשמרה" לפירוש של האב"ע?
- מדוע המדרש דוחה הצעה זו?
- כיצד מפרש המדרש את הביטוי "לעבדה ולשמרה"?
- מה ההבדל העקרוני בין שני הפירושים?

"וַיִּצְוֵהוּ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם"

תפקיד נוסף שיש לאדם בגן עדן הוא לשמוע לציווי ה': "וַיִּצְוֵהוּ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל: וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב נָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (ב, טז-יז). בפרק ג נעסוק בהרחבה בציווי הזה, אך במסגרת פרק ב אנו רואים את הציווי הזה כפן נוסף לתפקידו ומעלתו של האדם שהוא בעל בחירה חופשית ולכן מאכליו של האדם אינם רק מעשה קיומי אלא הם מתעלים לדרגה של קיום מצווה.

רק במקום שיש "בחירה חופשית" יש גם מקום ל"מצוות"!

בריאת האישה

בראשית פרק ב	בראשית פרק א
<p>(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אַעֲשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּגֹדְדוֹ :</p> <p>(יט) וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיֵּית הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ חַיָּה הוּא שָׁמוֹ :</p> <p>(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל חַיֵּית הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּגֹדְדוֹ :</p> <p>(כא) וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה :</p> <p>(כב) וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבַאֲהָ אֶל הָאָדָם :</p> <p>(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעַם עִצָּם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָה זֹאת :</p> <p>(כד) עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד :</p>	<p>(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ כַּהֲמָה וְרִמָּשׁ וְחַיְתוֹ אֲרָץ לְמִינָהּ וְהָיָה כֵן :</p> <p>(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיֵּית הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֵת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רִמָּשׁ הָאָדָמָה לְמִינָהּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב... :</p> <p>(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.</p> <p>(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֶׁהָ וּרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמִשָּׁת עַל הָאָרֶץ :</p>

8. עיין בפסוקים (משני הפרקים) המתארים את בריאת האישה, וכתוב בטבלה שלפניך מה הם שלושת ההבדלים בין שני התיאורים הנ"ל.

פרק ב	פרק א	ההבדלים
		א. מה הסדר של בריאת האיש והאישה?
		ב. מה המטרה של הקשר בין בני הזוג?
		ג. כיצד בני הזוג מכונים?

ישוב הסתירה לפי רש"י

<p>בראשית רש"י א, כז</p> <p>'זכר ונקבה ברא אותם' (א, כז) - ולהלן הוא אומר 'ויקח אחת מצלעותיו' וגו' (ב, כא).</p> <p>מדרש אגדה, שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו.</p> <p>ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בשישי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר.</p>

9. עיין בפסוקים (משני הפרקים) המתארים את בריאת האישה, ובדברי רש"י, וענה:
- א. מה היה קשה לרש"י?
 - ב. הסבר בלשונך את שני התירוצים של רש"י לסתירה שיש בין שני הפרקים.
 - ג. מדוע הפירוש הראשון הוא "דרש", ואילו הפירוש השני הוא "פשוטו של מקרא"?

☒ ישוב הסתירה לפי הרב סולביצ'יק

דרך שונה להסביר את הסתירה בעניין "סדר בריאת האיש והאישה", ואף להסביר הבדלים נוספים שקיימים בין שני הפרקים היא של הרב הרב י"ד סולביצ'יק (בספרו אדם וביתו, ירושלים, תשס"ב, עמ' 47-78).

הרב י"ד סולביצ'יק מצביע על שלוש מטרות של הנישואין.

- המטרה הראשונה מוצגת בפרק א בבראשית, והיא פרייה ורבייה.
- המטרה השנייה מוצגת בפרק ב בבראשית, והיא הפגת הבדידות הקיומית של האדם.
- המטרה השלישית מוצגת בהמשך ספר בראשית בתיאור נישואיהם ופעולותיהם של אברהם ושרה, והיא יצירת חברה מתוקנת

יוצא שלדעת הרב סולביצ'יק פרקים א ו-ב, **כל אחד מהם מציג בחינה שונה לתפקיד שיש לקשר הזוגי.**

10. לפי הרב סולביצ'יק, הסבר את שלושת ההבדלים בין שני הפרקים.

א. ההבדל בסדר של בריאת האיש והאישה.

ב. ההבדל במטרה של הקשר בין בני הזוג.

ג. ההבדל כיצד בני הזוג מכוונים.

מה ניתן ללמוד על הקשר הזוגי מפרקנו?

פסוקי קריאת השמות לבעלי החיים - מקומם בפרק ומטרתן

בתוך הפסוקים בפרק ב' (פס' יח-כד) המתארים את בריאת האישה, ישנם פסוקים הסוטים לכאורה מהנושא המרכזי של בריאת האישה. פסוקים יט-כ עוסקים בקריאת שמות לבעלי החיים. **מדוע נקטעת בריאת האישה ע"י קריאת השמות לבעלי החיים? על שאלה זו ננסה לענות בעזרת המקורות הבאים:**

בראשית ב, כ

וַיִּקְרָא הָאֱדָם לְכָל הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֶזֶר כְּנַגְדּוֹ:

רש"י

ולאדם לא מצא עזר, ויפל ה' אלהים תרדמה - כשהביאן, הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר לכולם יש בן זוג ולי אין בן זוג, מיד "ויפל...".

רמב"ן (ממשיך את הכיוון של רש"י)

והנכון בעיני, כי לא היה החפץ לפניו יתברך לקחת צלעו ממנו **עד שידע אדם שאין בנבראים עזר לו, ושיתאוה שיהיה לו עזר כמותם.** ומפני זה היה צריך לקחת ממנו אחת מצלעותיו. וזה טעם "ולאדם לא מצא עזר כנגדו".

11. עיין ברש"י וברמב"ן על פסוק כ, וענה:

א. פעולת "קריאת השמות" - מהי מסמלת? ומה חש האדם בעקבות "קריאת השמות"?

ב. מדוע היה חשוב לקב"ה שהאדם יקרא שמות לבעלי החיים לפני בריאת האישה?

ג. מדוע נקטעת בריאת האישה ע"י קריאת השמות לבעלי החיים?

"וַיֹּאמֶר הָאֱדָם זֹאת הַפֶּעַם..." (פסוק כג)

תגובת האיש למראה האישה הייתה מאד נלהבת, תגובה זו מורה עד כמה האדם הבין שאכן האישה היא בת הזוג המתאימה לו ביותר לקשר חברתי - ונפשי. ניתן לראות בדבריו בפסוק כג, מעין שיר:

וַיֹּאמֶר הָאֱדָם
זֹאת הַפֶּעַם
עָצָם מְעַצְמִי
וּבֶשֶׂר מִבֶּשֶׂרִי
לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה
כִּי מֵאִישׁ לְקַחָהּ זֹאת

"עַל כֵּן יִעָזֵב..." (פסוק כד)

בראשית ב, כד

עַל כֵּן יִעָזֵב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבֶשֶׂר אֶחָד:

12. כיצד פסוק כד מתאר את **עוצמת הקשר** שנוצר בין בני הזוג? במה בא לידי ביטוי עוצמת הקשר?